

УДК 378.6:656.2.071.1

Т. І. СУЩЕНКО

доктор педагогічних наук, професор
Класичний приватний університет

“У тому, що гуманна освіта повинна бути попереду спеціальної, немає ані найменшого сумніву..., а реальна освіта є згубною для людини, якщо попередньо вона не розвинена гуманно. Під гуманною освітою варто розуміти розвиток людського духу”

К. Д. Ушинський

ПЕДАГОГІЧНИЙ ВПЛИВ НА ГУМАНІЗАЦІЮ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗАЛІЗНИЧНИХ КАДРІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті проаналізовано нову роль професійної підготовки залізничних кадрів з вищою освітою і професійної педагогіки в контексті гуманізації цілісного педагогічного процесу, втілення парадигмальної гуманної стратегії.

Осміслено проблему педагогічного осягнення й упровадження в навчальний процес залізничних ВНЗ продуктивних і світоглядних стратегій цивілізаційного університетського навчання студентів у співтворчості з викладачами.

Визначено шляхи гуманізації вищої освіти: формування відносин співробітництва між учасниками педагогічного процесу, морально-емоційної культури взаємовідносин, емоційно-ціннісного досвіду розуміння іншої людини; створення матеріально-технічних умов для нормального функціонування педагогічного процесу, що впливає на розвиток гуманної особистості; щирю, доброзичливу, милосердну, із розвиненим почуттям власної гідності й поваги до гідності іншої людини.

Ключові слова: гуманізація, педагогічний процес вищого навчального закладу, професійна підготовка студентів, залізничні кадри.

Сьогодні відбувається глибинний злам особистісно-типологічної структури суспільства, змінюються статуси соціальних груп на залізничному транспорті, базовий тип працівника Укрзалізниці, напрями і перспективи його професійної підготовки. Мобільність, динамізм нинішнього життя різко збільшують кількість і якісний спектр міжлюдських контактів, що пов'язано з необхідністю збереження соціальної привабливості пасажирських перевезень, зниженням негативного впливу роботи залізничного транспорту на екологію, переходом викладачів залізничних ВНЗ на зовсім новий рівень педагогічної діяльності тощо. Незалежно від власної волі, залізничники дедалі частіше зустрічаються з різноманітними людьми, з представниками різних соціальних прошарків, різних націй, культур, політичних та духовних орієнтацій.

Небачений розвиток інформаційних засобів значно наближує їх одне до одного, а часом веде й до прямих зіткнень між ними. Все частіше наш залізничник потрапляє в ситуації, що вимагають від нього справжніх гуманних позицій, розуміння й співчуття, вміння допомогти іншій людині

розкритися, знайти власний шлях у житті, мати стійку позитивну мотивацію для професійного зростання та добротворення. Аспекти загальної гуманної метапарадигми набувають всеохопного характеру. Процес цей доволі важкий, нерідко вимагає від особистості чималого ресурсу доброї волі, здатності поступитися власними цілями й інтересами. Останнє передбачає певну внутрішню пластичність суб'єктів спілкування, їх здатність, сприймаючи проблеми інших, водночас залишатися самими собою. Зрештою, йдеться про моральне розширення людського Я, про здатність бачити й поважати невечерпність і унікальність кожної людської особистості, що є обов'язковою передумовою справжньої гуманності й професіоналізму залізничних кадрів. Тому гуманізація вищої професійної освіти повинна бути провідним імперативом освітніх реформ, науково-технічного й соціального прогресу.

Для нашого дослідження важливий інтерес становлять праці, присвячені пошуку професійно-освітніх і духовних орієнтирів у контексті сучасної гуманізації вищої освіти таких авторів, як Ш. Амонашвілі, В. Андрущенко, Т. Андрущенко, Г. Балл, Г. Берегова, І. Бех, С. Гончаренко, О. Захаренко, Ю. Зінковський, І. Зязюн, О. Коломієць, В. Компанієць, В. Кремень, М. Медведєв, Н. Ничкало, Н. Поліщук, О. Пономарьов, О. Романовський, В. Семиченко, А. Сущенко, Н. Фіалко, Т. Шаргун та ін.

Мета статті – обґрунтування та визначення першочергових напрямів реалізації гуманної метапарадигми у професійній підготовці залізничних кадрів.

У філософському плані “ситуація, що виникла, повністю корелює з антропологічною проблемою, сутність якої полягає у виникненні *нового типу людини*, для якої найхарактернішою ознакою є *цілераціональна поведінка*, тобто та, що раціонально регулюється вже не *внутрішніми цінностями*, а *зовнішньою метою*. Виникнення цього типу, за М. Вербером, пов'язане з промисловою революцією і ствердженнями капіталістичних, ринкових відносин. Цілераціональна дія з аспекту поведінки особистості перетворюється на її основу, що привело до виникнення іншої людини – *діяча, ділка*. Це тип людини ринково-технологічної епохи, яка *замінює особистість*. Ця людина є носієм раціональності як послідовного прагнення до свідомо і раніше поставленої мети. Вона – “розумний егоїст”, для якого почуття, спілкування, переживання втрачають самостійну цінність... А в міру того, як людина стає ділком, культура як регулятор соціальних відносин змінюється технологією, соціотехнікою, політтехнологіями [5, с. 362].

В. Кремень та зміст його філософії людиноцентризму доводить, що освіта покликана підняти людину зі сфери ринкового господарства до “духовної норми”; ринковою повинна бути економіка, а не суспільство. Головну визначеність освітньої діяльності президент НАПН вбачає в наповненні навчального процесу гуманістичним змістом. Тільки тоді, на думку В. Кременя, освіта виконає своє покликання, коли смыслом її розвитку, центром усіх інновацій і стратегій стає людина [5, с. 364].

З викладеного вище цілком актуальним і зрозумілим стає те, що перед освітою постає завдання – переглянути зміст та ідеї таких життєво важливих понять, як “гуманність”, “професіоналізм” і “добротворчість”. Вважаємо, що найдорожча й найважливіша ера розвитку залізничної галузі настане тоді, коли кожен залізничник України ще в студентські роки самостійно прийме необхідність змінювати на краще не тільки залізничний транспорт, а й самого себе на користь людям. Тому гуманізація педагогічного процесу в залізничних ВНЗ полягає в перебудові внутрішнього світу та власної поведінки його суб’єктів у напрямі розширення людського Я, що впливає на процесуальний бік гуманізації всіх сфер життєдіяльності та є основою змісту майбутнього професійного й духовного життя, боротьби з тими, хто чинить зло, з “мультиплікаційним сприйманням дійсності”, “доларизацією свідомості”, пристосуваннями, пригніченням доброторчої ініціативи тощо. Цьому сприяє формування нового образу професійних знань, підтримка викладачами активних позааудиторних доброторчих справ, оволодіння студентами під час навчання системою дійсно гуманних цінностей, цілісний вплив на їх свідомість, на постійне й поступове її перетворення, розширення сфери практичної доброторчості, безпосередньо спрямованої на благо людини, збагачуючи відповідно гуманну природну потужність і професіоналізм залізничників. Тому традиційну професійну педагогіку необхідно осучаснювати, доповнювати, наповнювати педагогікою доброторення, діяльнісною професійною педагогікою, домагатися введення в залізничних ВНЗ університетських практичних спецкурсів з людинознавства, культурології, відповідних програм та їх методичного забезпечення, узаконивши відкриття в них кафедр педагогіки вищої школи, педагогічної майстерності викладача, щоб студенти залізничних ВНЗ могли поспішати не на лекції як на навчальне заняття, а йшли до викладачаченого (В. Поліщук), який культивує одну з найважливіших формул будь-якого професіоналізму – доброторчість.

У поняття “доброторчість” ми вкладаємо такий смисл: *це спрямування почуттів залізничних кадрів на вдосконалення культури, озброєння системою гуманних професійних і життєвих виявів, засобами, зокрема творчих дій, вміннями здійснювати винаходи в зміні й олюдненні сучасного залізничного довкілля, що оточує близьких і незнайомих людей, безпомилкове визначення критеріїв добра і зла, краси та гармонії, виявів такого доброзичливого ставлення до людини, яких ще ніде і ніколи не існувало.* Тобто предмет гуманізації – розгортання гуманної творчості у професійній діяльності, пізнанні і вдосконаленні себе в них. Істотний зміст наших досліджень – здійснення пошуку оптимального шляху гуманізації педагогічного процесу ВНЗ через розвиток чутливості й доброторчості, пробудження під час професійної підготовки певних доброторчих здібностей, що існували потенційно у формі можливостей.

Підкреслимо ще один важливий аспект: сучасна педагогічна психологія має у своєму розпорядженні широкий спектр поглядів на гуманізацію педагогічного процесу.

Одне з найголовніших завдань гуманізації освіти відомий український психолог М. Боришевський пов'язує із забезпеченням високого рівня активності та самоактивності людини, що сприяє розвитку її потенційних можливостей – як успадкованих, так і тих, що набуваються нею у процесі індивідуальної діяльності, у творчому оволодінні суспільними цінностями, в їх самозбагаченні та саморозвитку власних можливостей. Проведені М. Боришевським дослідження виявили тісну залежність між рівнем самоактивності учнів при оволодінні суспільними цінностями та відношенням змісту останніх до актуальних соціально-психологічних потреб, від включення таких цінностей в реальний життєвий контекст та від того, якою мірою студенти є “співтворцями”, “співавторами” суспільних цінностей.

Згідно з наведеними підходами до розуміння гуманізації педагогічного процесу, вчений розробив такі положення і принципи її реалізації:

- найцінніше у вихованні – його індивідуальність, неповторність (що зумовлено об'єктивно й суб'єктивно), бо тільки через розмаїття, через індивідуальність пролягає шлях до об'єднання – не стадного, а справді людського, цивілізованого;

- неприпустимість насильства над свідомістю підростаючої особистості, маніпулювання її поведінкою, згубний вплив на свідомість дитини, на становлення її особистості в цілому єдиної, єдиноспрямованої, монополізованої ідеології. Така тоталітарна ідеологія позбавляє вихованця можливості самому виробляти в собі здатність до вибору, а значить – ставати суб'єктом, особистістю, в повному, глибокому розумінні цього поняття;

- у процесі виховання неприпустиме насильство над людиною: необхідне передусім визнання педагогом її можливостей і прав бути суб'єктом педагогічного процесу, активним, рівноправним, хоч і різнозобов'язаним, порівняно з викладачем, учасником, бути суб'єктом власної активності, носієм волі;

- у процесі професійної підготовки викладач реалізує розвивальну педагогічну стратегію: постійна, втілена в конкретних справах турбота про зростання особистості студента, про розвиток його самосвідомості, про наближення й реалізацію одного з найсуттєвіших відкриттів на шляху становлення себе як залізничника – відкриття власного “Я” – з усіма його сильними і слабкими сторонами, з усвідомленням своїх можливостей стати володарем власної долі;

- основною характеристикою ставлення викладача до студента повинна бути гуманність, яка включає такі моменти: загальну позитивну внутрішню мотивацію, установку на сприймання студента, прагнення зрозуміти його потреби, інтереси, постійне сприяння розвитку в ньому того, що становить основу загальнолюдської сутності, так і того, завдяки чому він стає професіоналом-залізничником. При цьому варто пам'ятати, що повага

до студента аж ніяк не обмежується одним лише шанобливим ставленням до нього, що виявляється переважно у зовнішніх формах поведінки викладача. Неприпустимість роздратованості, вибуховості, спокійний тон вимог, доброзичливі інтонації у спілкуванні, висока мовна культура у взаєминах хоч і конче потрібні, проте не є всевизначальними характеристиками його гуманного ставлення;

– важлива, абсолютно необхідна умова, без якої неможлива гуманізація, – це чесність, щирість, рівноправність, неприпустимість фальші з боку викладача, який не має права вимагати від студентів того, чим не володіє сам. Тільки інтелігентна, вільна людина, якою передусім повинен бути викладач, здатна шанувати волю інших;

– однією з важливих передумов гуманізації педагогічного процесу ВНЗ є демократизація управління вишами, гуманізація стосунків у системі “викладач-студент” [3].

Значно збагатив уявлення психологів і педагогів про гуманність Е. Фромм, який довів, що в гуманістичній етиці людина – “сама і творець норм, і їх виконавець, вона їх створює, вона їх регулює і вона їх дотримується” [9, с. 91].

Гуманістична етика ґрунтується на принципі, що тільки сама людина може визначити критерій цнотливості та гріха, що “благо” – це те, що добре для людини, а “зло” – те, що людині шкодить; єдиний критерій етичної оцінки – благополуччя людини [10, с. 116].

Для розуміння суті гуманізму й гуманності важлива думка Е. Фромма про те, що “...визнання благом того, що добре для людини, не передбачає, що егоїзм або відокремленість – це добре для людини. Але те не означає, що людська ціль може бути досягнута у відриві від навколишнього світу... Одна з характеристик особливостей людської природи полягає в тому, що людина знаходить себе і своє щастя в спорідненості та солідарності з людьми” [10, с. 116]. Цим самим Е. Фромм попереджає, що гуманізація виховання не допускає й відірваності моральних цінностей від цінностей загальнолюдських.

У словнику термін “гуманізація освіти” визначається як центральна складова нового педагогічного мислення, яка передбачає перегляд, переоцінку всіх компонентів педагогічного процесу у світлі їхньої людинотвірної функції [6, с. 127].

В цьому ж словнику подається визначення гуманістичної педагогіки, в центрі якої – унікальна цілісна особистість, яка прагне до максимальної реалізації своїх можливостей (самоактуалізації), відкрита для сприймання нового досвіду, здатна на свідомий і відповідальний вибір у різноманітних життєвих ситуаціях.

Саме досягнення особистістю такої якості проголошується гуманістичною педагогікою головною метою виховання, на відміну від формалізованого передавання учням знань і соціальних норм у традиційній педагогіці [6, с. 127].

З цією ж метою В. Кремень акцентує увагу на тому, що “в межах освітнього простору, в контексті філософії людиноцентризму необхідно обґрунтувати нове адекватне знання про людину. Це повинне бути таким знанням, в якому всебічно обґрунтовується необхідність безумовної переваги духовно-моральної сторони, на основі якої і формується особистість. Без такого знання не буде культурно-інтелектуального зростання, здатного в перспективі привести до перетворення людства. І все це неможливо поза філософією освіти, контекстом людиноцентризму, які становлять домінуючу освітнього простору для формування і творення сучасної особистості [5, с. 5].

У зв'язку з цим дослідники професійної педагогіки пропонують концептуальні зміни в підготовці залізничних кадрів у ВНЗ, пов'язані з підсиленням гуманістичної складової їхнього професіоналізму.

Ідеться не про заміну окремих елементів життєдіяльності, а про гуманізацію як цілісну систему, побудову її на принципово нових засадах. При цьому основним питанням повинне бути переосмислення мети професійної підготовки як основного системоутворювального її компонента.

Відомо, що питання гуманізації педагогічного процесу у ВНЗ часто розглядається спрощено і зводиться лише до одного – гуманізації стосунків викладачами і студентами. Завдання дійсно важливе. Але ж воно враховує тільки один аспект проблеми, а гуманізації підлягають усі компоненти, складові цілісного педагогічного процесу ВНЗ.

На основі вищевикладеного можна вважати, що вказані концептуальні положення визначають, впливають і на зміст, і на технологію, і на управління педагогічним процесом. Отже, їм підпорядковані всі найважливіші його компоненти. Але таким великим впливом на педагогічний процес принцип гуманізації освіти зобов'язаний своїй внутрішній характеристиці і змісту.

Аналіз останніх дисертаційних робіт з проблем гуманного виховання свідчить про те, що гуманізація – це процес зміни змісту і форм оптимізації педагогічного процесу з метою формування уважного й чуйного ставлення до людини.

І. Підласий, зокрема, виділяє дев'ять позицій, які визначають зміст принципу гуманізації, вимагаючи:

- гуманного ставлення до особистості вихованця;
- поваги його прав і свобод;
- ставлення до вихованця посильних і розумно сформульованих вимог;
- поваги до позиції вихованця навіть тоді, коли він відмовляється виконати такі вимоги;
- поваги до прав людини бути самою собою;
- доведення до свідомості вихованця конкретних цілей його виховання;
- ненасильницького формування якостей, які вимагаються;
- відмови від тілесних та інших принизливих засобів покарання;

– визнання права особистості на повну відмову від формування тих якостей, які з будь-яких причин суперечать її переконанням (гуманітарним, релігійним та ін. [7, с. 111–112].

Втім за такого підходу поза увагою, на нашу думку, залишається найголовніше – способи регулювання гуманного саморозвитку людини, механізм саморуку до самовдосконалення, духовного самовизначення, особистісного зростання.

Відомо, що питання життєдіяльності студентів залізничних ВНЗ і професійної підготовки невіддільні, і це найповніше можна простежити на прикладі цілісного педагогічного процесу.

Великий комплекс питань соціальної реабілітації, наприклад, починається з навчальних планів і програм, проблема їх захисту й розвитку передбачена метою педагогічного процесу; задоволення пізнавальних, культурних інтересів та повноцінного дозвілля позааудиторною роботою тощо. І саме тепер час звернутися до вивчення змісту та якості розв’язання цих проблем, до джерел гуманізації студентської життєдіяльності.

Наше звернення до історичного минулого, до попереднього досвіду показало, що сьогодення змушує повернутися до всіх проблем студентського життя більш ґрунтовно й повно, розкрити механізми його духовного збагачення й розвитку. Гуманізація педагогічного процесу – найважливіша умова духовного збагачення й розвитку, але вона може залишатися їх потенційним двигуном, якщо не з’ясувати і науково не обґрунтувати сутність категорії “гуманізація педагогічного процесу”, яка за нашим визначенням тлумачиться як *процес духовного взаємозбагачення і взаємодії викладачів та студентів в умовах психологічно сприятливого клімату навчальних взаємин, діалогічної культури, інтелектуальної співтворчості* [8, с. 37], що означає повагу до особистості студента, довіру до нього, прийняття викладачами його особистих цілей, запитів та інтересів; створення максимально сприятливих умов для розкриття й розвитку здібностей та обдарувань для їх повноцінного життя з метою професійного зростання й активного професійного самовизначення.

Шляхи гуманізації вищої освіти: формування відносин співробітництва між учасниками педагогічного процесу, морально-емоційної культури взаємовідносин, напрацювання емоційно-ціннісного досвіду розуміння іншої людини; створення матеріально-технічних умов для нормального функціонування педагогічного процесу, що впливає на розвиток гуманної особистості; щирі, доброзичливі, милосердні, із розвиненим почуттям власної гідності й поваги до гідності іншої людини”.

Працями І. Беха закладено фундамент для реалізації гуманізації вузівського педагогічного процесу, пов’язаного з особистісно орієнтованим вихованням, системою особистісних цінностей, оволодінням культурно-духовними надбаннями, етично-змістовним наповненням моральних категорій, представленням індивідуальної ціннісної системи як системи розви-

вальної, з вичленуванням головного, системоутворювального відношення [1, с. 21].

У цій системі І. Бех значне місце відводить досвіду відповідальної свободи вибору як одному з найглибших джерел позитивних особистісних змін. Це стосується не лише психічного розвитку в цілому, який охоплює всі аспекти особистості, починаючи від когнітивних процесів і закінчуючи розвитком емоцій, а й морального розвитку, який зазвичай пов'язують із поняттям “гуманність”.

Для сучасної практики велике значення мають переконливі судження І. Беха щодо особливостей формування “досвіду відповідальної свободи вибору”. “Справжня ж людська свобода без відповідальності неможлива. Почуття відповідальності є, з одного боку, дієвим підґрунтям формування і розвитку свободи волі як духовного стрижня людини, а з іншого – перепону для перетворення її на свавілля. Тож доцільніше не кидати слабку дитину у вибір свободи, в якому вона може потонути... А розумно вести до неї. Адже відповідальність – важка поклажа, яку здатна нести особистість лише з відповідним рівнем своєї зрілості”, і далі: “Набуття людиною достатнього життєтворчого потенціалу, який би забезпечив успішне досягнення нею вищих духовних цілей і гуманістичних сенсів її буття, безпосередньо пов'язане зі способом засвоєння суспільних норм. Свою життєвирядну функцію вони можуть сповна реалізувати, якщо будуть внутрішньо сприйнятими особистістю, стануть для неї невід'ємною частиною уявлення про саму себе” [1, с. 27].

Ці два висновки вченого стали для нашого дослідження теоретичною і змістовою основою. Вони незаперечні як на рівні теоретичних уявлень, так і сучасної практики.

Зрештою, у власне гуманному плані проблема полягає в тому, що до структури здійснення самої людської гуманної діяльності, діяльної гуманної самореалізації (жодним чином не поза колективом) повинні бути внесені, введені певні більш високі гуманні цінності, які дали б змогу відчути радість творення добра у повсякденній діяльності, забезпечивши тим самим вихідні умови гармонізації гуманного досвіду, потреб, орієнтацій і базових очевидностей людини з аналогічними чинниками життєдіяльності інших людей в усьому розмаїтті її конкретних форм і проявів.

Як підтверджує весь хід еволюції філософсько-гуманної думки у ХХ ст., внутрішній напрям гуманізації життєдіяльності неодмінно пов'язаний з ідеєю людського спілкування. Тільки сутнісно-гуманне спілкування, що породжує в кожного з його учасників практичну потребу враховувати інтереси й особливості своїх партнерів і, більше того, на самого себе дивитися їхніми очима, з точки зору їхніх сподівань і турбот, – тільки таке спілкування здатне здолати утилітаристську й егоцентричну “короткозорість” суто діяльнісної самореалізації, стати своєрідним духовним містком між людьми.

Тільки в межах подібного спілкування, на основі практичного взаєморозуміння та спільно прийнятих базових гуманних цінностей стають можливими діалог, плюралізм і толерантність, потреба поважати права людини, визнавати “іншість інших”, тобто право кожного бути самим собою; перейматися турботами й проблемами тих, хто оточує нас; цінувати неповторну творчу атмосферу діалогу, глибинного людського спілкування; піклуватися про інших, симпатизувати їм; узгоджувати ритми й потреби власного життя з ритмами й течіями всесвітнього буття, наскільки вони нам доступні.

Загалом можна стверджувати, що загроза дегуманізації виникає там, де існує прояв відчуження людини від своєї сутності, де вона звикає отожднювати себе зі своєю функцією, своєю соціальною роллю. Саме тому образ людини-функціонера, людини-рольовика тривожив уяву багатьох мислителів-гуманістів від К. Маркса до Е. Фромма. Ще Й. Гете говорив у зв'язку з цим про “часткову людину” – людину, що перетворилася на персоніфікацію якоїсь окремої функції, якогось часткового завдання.

Для гуманізації сучасного педагогічного процесу ВНЗ доленосне значення мають положення великого педагога-гуманіста А. Макаренка, який шукав відповідної теорії й методики виховання гуманної особистості і, не знайшовши її в науці тих часів, сам створив унікальну нову систему, яка згодом набула міжнародного значення.

Ця система не позбавляла дітей права на радість самоствердження себе як особистостей, тут кожен був захищений від несправедливості, знаходив у колективі шляхи гідної реалізації своїх інтересів і здібностей. Принцип парної педагогіки, який виховував егоїста, А. Макаренко замінив принципом паралельної педагогічної дії, він мистецьки творив новий моральний досвід, який готував кожну дитину до щасливої здатності вміти поєднувати свої інтереси з інтересами інших людей. Так з'явилася реальна можливість керувати поведінкою дітей, підлітків і юнаків, не посягаючи на їхню свободу й активність у процесі формування кожної особистості з урахуванням її індивідуальних особливостей.

Сказане важливо мати на увазі, оскільки сучасність робить для нас більш очевидними істотні вади однобічно спрямованого професійного навчання і ставлення до студентського колективу, до окремого студента. Антигуманні стосунки в студентських колективах породжують небезпеку духовної катастрофи, ведуть до поверхово-утилітаристського сприйняття людини, до усунення вищих цінностей, що призводить насамкінець до примітивізації й спустошення внутрішнього світу майбутніх спеціалістів.

У зв'язку з цим Р. Беланова доводить, що процес професійної підготовки студентів повинен включати такі складові:

- 1) національна спрямованість освіти;
- 2) відкритість системи освіти;
- 3) перенесення акценту з навчальної діяльності викладача на діяльність студента;

- 4) перехід від репродуктивного навчання до продуктивного;
- 5) самоствердження особистості студента за умов педагогічної підтримки;
- 6) перетворення позицій педагога і студента на особистісно-рівноправні;
- 7) творча спрямованість навчального процесу;
- 8) перехід від регламентовано-контрольованих способів організації навчального процесу до активно розвивальних;
- 9) наступність та неперервність освіти [2, с. 21–22].

Наш багаторічний досвід переконує, що в усіх без винятку параметрах створення викладачами у студентських колективах атмосфери духовної взаємодії, доброзичливості, глибокого взаєморозуміння, хвилюючої доброти один до одного, колективного визнання людяності у взаєминах і діях – найважливіші й найдієвіші педагогічні умови гуманізації студентської аудиторії й професійної співтворчості.

Із середини 60-х рр. ХХ ст. у США функціонує Національний консорціум із гуманізації виховання – організація педагогів – прихильників гуманістичної педагогіки, які працюють у різних ланках системи освіти й основним завданням школи вважають формування людини як унікальної особистості.

По суті, лейтмотив гуманістичної педагогіки відображено в сучасній педагогіці в трьох принципах, що визначають особистісну орієнтацію на людину як найвищу цінність:

- принцип свободи людини в усіх проявах її розумової, трудової, фізичної і громадської діяльності;
- принцип індивідуального підходу, стрижнем якого є знання про психологічні та фізіологічні особливості;
- принцип використання природного потенціалу активної людяності, самодіяльності, самостійності й творчості.

Висновки. Принцип гуманізації – важливий педагогічний феномен. В ньому закладено сучасні вимоги до побудови й функціонування педагогічного процесу ВНЗ. Першочерговими його вимогами є: визнання кожного студента вищою цінністю; повага до його унікальності й своєрідності; погляд на особистість студента як на суб'єкта власної життєтворчості, загальнолюдської й національної культур; створення в студентських колективах атмосфери абсолютної діалогічної культури і психологічного комфорту, інтелектуальної співтворчості.

Список використаної літератури

1. Бех І. Д. Психологічні джерела виховної майстерності : навч. посіб. Київ, 2009. 248 с.
2. Беланова Р. А. Гуманізація та гуманітаризація освіти в класичних університетах (Україна – США). Київ, 2001. С. 21–22.
3. Боришевський М. Й. Особистість у вимірах самосвідомості. Суми, 2012. 608 с.

4. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. 2-е вид. Київ, 2010. 520 с.
5. Кремень В. Г. Трансформації особистості в освітньому просторі сучасної цивілізації. *Професійно-технічна освіта*. 2009. № 1. С. 5.
6. Педагогічний словник / за редакцією дійсного члена АПН України М. Д. Ярмаченка. Київ, 2001. 514 с.
7. Підласий І. П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. Київ, 2004. 616 с.
8. Сущенко Т. И. Особенности педагогического процесса в эпоху приоритета личности. *Научный поиск в воспитании: парадигмы, стратегии, практика* : сб. науч. трудов. 2011. С. 37–41.
9. Фромм Э. Бегство от свободы. Человек для себя. / пер. с англ. Д. Н. Дундинский. Минск, 1998. 672 с.
10. Фромм Э. Духовная сущность человека. Способность к добру и злу. Гл. 6: Свобода, детерминация, альтернативность. *Философские науки*. 1990. № 8. С. 85–95.

Стаття надійшла до редакції 07.09.2017.

Сущенко Т. И. Педагогическое влияние на гуманизацию профессиональной подготовки железнодорожных кадров: теоретический аспект

В статье, опираясь на научные педагогические факты, используя личный опыт, анализируется сущность гуманизации вузовского педагогического процесса, как единого целого, в частности вузов железнодорожного транспорта. Доказано: только духовное взаимообогащение преподавателей и студентов, диалогическая культура учебных отношений, интеллектуальное сотворчество и добротворчество обеспечивают гуманизацию вузовского педагогического процесса и профессионализм железнодорожных кадров.

Ключевые слова: *гуманизация, педагогический процесс высшего учебного заведения, профессиональная подготовка студентов, железнодорожные кадры.*

Sushchenko T. Pedagogical Influence on the Humanization of the Professional Training of Railway Personnel: the Theoretical Aspect

The article analyzes the new role of railways personnel professional training with higher education and professional pedagogics in the context of a holistic pedagogical process's humanization, the implementation of a paradigmatic humane strategy.

The problem of pedagogical comprehension and the introduction of productive and ideological strategies of civilization university students' training in co-production with lectures is introduced in the educational process of railway higher educational establishments (RHEE). It is argued, that it is important to keep it in mind, because modernity makes us more and more obvious the significant disadvantages of one-sided oriented training in technical higher educational establishments, careless attitude towards the students' team and to an individual student; antihuman relations in the students' collectives create the danger of a spiritual catastrophe, lead to the superficially-utilitarian perception of a person, to the elimination of higher values, which ultimately causes the primitization and devastation of the inner world of future specialists.

Nowadays makes us return to all problems of the student's life more thoroughly and more fully, to reveal the mechanisms of its spiritual enrichment and development. The humanization of the pedagogical process is an essential condition for spiritual enrichment and development, but it can remain their potential motive if one doesn't find out and scientifically substantiate the essence of the category of "humanization of the pedagogical process", which, by our definition, is interpreted as a process of spiritual enrichment and lectures' interaction with students in the conditions of a psychologically favorable climate of the educational relationships, dialogic culture, intellectual co-creation, which means the respect to the

---

student's personality, trust to him, the acceptance his personal goals by the lectures, requests and interests; creation of the most favorable conditions for the disclosure and development of abilities and talents for their full life with the purpose of a professional growth and an active professional self-determination.

The humanization ways of higher education are: formation of cooperation relations between the pedagogical process's participants, moral and emotional culture's relationships, emotional and valuable experience of another person's understanding; creation of material and technical conditions for the normal functioning of the pedagogical process that influences on the development of a humane personality; sincere, benevolent, merciful one with a developed sense of self-respect and respect for the dignity of another person. This is the purpose of the article: the pedagogical impact on the humanization of the railway personnel training.

Key words: *humanization, pedagogical process of higher educational establishment, professional training of the students, railway personnel.*